

5-9 сыныптар арасындағы олимпиадалардың білім беру жүйесіндегі маңызы

ЖАРИЯЛАНДЫ
15.05.2025

СІЛТЕМЕ
<https://bilimger.kz/179374/>

Темирхан Қарлығаш Омирбекқызы

Ш. Уалиханов атындағы Көкшетау Университеті

Математика, физика, информатика кафедрасының курс студенті

Жетекшісі: **Мусайбеков Рашид Кабдулкалимович**

Аңдатпа: Қазіргі білім беру жүйесінде оқушылардың жеке қабілеттерін ашу мен оларды жетілдіру маңызды міндеттердің бірі болып табылады. Осы бағытта пәндік олимпиадалар ерекше рөл атқарады. Олар тек білім мен дағдыны сынақтан өткізіп қана қоймай, оқушылардың логикалық ойлауын, шығармашылық қабілетін және өзіндік ізденісін дамытады. Әсіресе, 5-9 сынып оқушылары үшін пәндік олимпиадалар үлкен мотивация көзі және келешек ғылым жолына бағыт сілтеуші құрал болып табылады [1]. Осы ғылыми мақалада пәндік олимпиадалардың маңызы, олардың оқушылардың тұлғалық қалыптасуына әсері, шығармашылық пен сын тұрғысынан ойлауды дамытудағы рөлі және олимпиадалық дайындықтың ерекшеліктері талқыланады. Сонымен қатар, нақты мысалдар мен тәжірибелер негізінде олимпиадалық қозғалыстың тиімділігі көрсетіледі.

Кілттік сөздер: олимпиада, білім беру, дарынды оқушылар, дайындық, интеллектуалды жарыс.

Қазіргі замандағы білім беру жүйесі тек білім берумен ғана шектелмей, оқушылардың зияткерлік қабілеттерін жан-жақты дамытуға бағытталуы тиіс. Соның ішінде пәндік олимпиадалар – оқушылардың ғылыми ойлауын қалыптастыруға, шығармашылық және логикалық қабілеттерін дамытуға мүмкіндік беретін маңызды құрал. Әсіресе, 5-9 сынып кезеңі – оқушылардың зияткерлік әлеуетін ерте танып, оны дамытуға аса қолайлы уақыт. Бұл жастағы оқушыларға олимпиадалар арқылы күрделі тақырыптармен жұмыс істеуге, жаңа ортада өзін сынап көруге және ғылыми әлемге алғашқы қадам жасауға мүмкіндік туады.

Олимпиадалардың білім беру саласындағы үлкен рөлі бар. Олимпиадаға дайындық

барысында оқушы тек пәндік білімін ғана емес, сонымен қатар уақытты тиімді пайдалану, дереккөздермен жұмыс істеу, өз бетінше іздену сияқты маңызды дағдыларды меңгереді [2]. Бұл дағдылар олардың өмір бойы білім алуына және жеке тұлға ретінде қалыптасуына оң әсер етеді. Олимпиадалар білім беру мазмұнын байыта отырып, оқушыларды стандартты емес ойлауға, зерттеушілік әрекетке баулиды. Олар:

- Оқушылардың пәнге деген қызығушылығын арттырады;
- Дарынды және қабілетті балаларды анықтайды;
- Ғылыми-зерттеу және жобалық жұмыстарға ынталандырады;
- Университетке түсу кезінде артықшылық береді [1].

Сонымен қатар, олимпиадалар – баланың табандылығы мен жауапкершілігін, уақыты мен эмоциясын басқару қабілетін дамытатын орта. Оқушы өзін өзі жетілдіруге ұмтылып, білім алу процесіне белсенді араласады [2]. Бастауыш сыныптардан кейінгі кезең – оқушының танымдық белсенділігі күшейетін, өзін-өзі тануға ұмтылатын кезі. Осы жаста пәндік қызығушылықтар қалыптасып, болашақ мамандық таңдауына алғашқы қадамдар жасалады. Сондықтан 5–9 сыныптарда пәндік олимпиадаларға қатысу оқушыны ынталандырып, өзінің қабілетін нақты бір салада сынауға мүмкіндік береді [1].

Олимпиадалар алуан түрлі болады. Олимпиадалар пәндік және көпсалалы болып бөлінеді:

- Пәндік: математика, физика, химия, биология, информатика, қазақ тілі, ағылшын тілі, т.б.;
- Көпсалалы: ғылыми жобалар байқауы, логикалық есептер жарысы, кешенді тестілеулер.

Форматы бойынша дәстүрлі (жазбаша) және онлайн түрлері бар. Республикалық және халықаралық деңгейдегі жарыстар дарынды оқушылар үшін үлкен мүмкіндіктерге жол ашады [3]. 5–9 сынып оқушыларына арналған олимпиадалардың өзіне тән мүмкіндіктер мен ерекшеліктері бар.

Осы кезеңде оқушылар арасында математика, физика, биология, химия, қазақ тілі мен әдебиеті, орыс тілі, ағылшын тілі және география пәндерінен олимпиадаларға қызығушылық жоғары. Бұл олимпиадаларда теориялық білімнен бөлек, логикалық тапсырмалар, ситуациялық мәселелер және креативті шешім талап ететін сұрақтар қойылады [4]. Мұндай күрделі тапсырмалар оқушыны терең ойлауға, жүйелі шешім қабылдауға үйретеді [2].

Оқушылардың олимпиадалық дайындықтағы даму сатылары бірнеше кезеңге бөлінеді:

- Бастапқы кезең: оқушы өз пәніне қызығушылық танытады, мұғалім бағыттайды [3].
- Негізгі кезең: оқушы арнайы әдебиеттерді оқиды, тапсырмалар орындайды [2].
- Қорытынды кезең: оқушы байқау жағдайында өзін басқаруды үйренеді [4].

Мұғалімнің рөлі мен ата-ананың қолдауы да бұл орайда аса маңызды. Мұғалім мен ата-ананың үйлесімді жұмысы – табысты дайындықтың негізі. Мұғалім бағыт берсе, ата-ана

психологиялық қолдау көрсетеді [3]. Қазіргі білім беру жүйесінде бұл ынтымақтастықтың орны ерекше.

Пәндік олимпиадалардың оқушының тұлғалық дамуына ықпалы орасан зор. Олимпиадалар баланы жауапкершілікке, табандылыққа баулиды. Бұл қасиеттер болашақта табысқа жетуге көмектеседі.

Олимпиадаға қатысу арқылы оқушы:

- Жаңа ақпаратты тез меңгереді [4];
- Қиын тапсырмадан қорықпайды [2];
- Қоғамдық белсенді болады [3];
- Өзін-өзі сенімді сезінеді [5].

Олимпиада нәтижелерінің білім сапасына әсер етеді. Олимпиада жеңімпаздары мектептің беделін арттырады. Мұғалімдер де кәсіби ізденіске түседі, білім сапасы жақсарады [1], [3].

Қиындықтар мен оларды жеңу жолдары әртүрлі, оған төмендегідей мысал келтіреміз:

Қиындықтар: уақыт тапшылығы, материал жетіспеушілігі, мотивацияның төмендеуі.

Шешу жолдары: мектеп пен ата-ана қолдауы, онлайн ресурстарды қолдану [5].

Жергілікті тәжірибе мысалдар келтіре кетсем: Көкшетау қаласындағы №3 мектеп-гимназиясы – олимпиадалық жұмыс жүйелі жүргізілетін білім ұясы. Жыл сайын оқушылар облыстық, республикалық жарыстарда жеңіске жетуде. Мұны мен аталмыш мектепте өткен оқу-таныстыру кезеңінде бақыладым.

Олимпиада – болашақ мамандық таңдаудың баспалдағы. Оқушы пәндік жетістігіне қарай болашақ мамандығын айқындайды. Мысалы, математика жүлдегері – инженер, биологиядан үздік – болашақ дәрігер [2], [4].

Қорытынды: Пәндік олимпиадалар – тек білім сынағы емес, тұлға тәрбиелеудің маңызды құралы. Әсіресе 5–9 сыныптар аралығында дарынды балаларды ерте танып, қолдау – білім берудегі басты бағыттардың бірі [1], [3], [5]

Олимпиадаларға дайындық әдістері көп. Олимпиадаға дайындық жүйелі түрде ұйымдастырылуы тиіс. Негізгі әдістер:

- Теориялық білімді жетілдіру: оқулықтармен және қосымша әдебиеттермен жұмыс;
- Практикалық жаттығулар: есептер шығару, тапсырмалар орындау;
- Менторлық қолдау: мұғалімдер мен тәлімгерлердің көмегі;
- Психологиялық дайындық: сенімділік пен уақытты басқару дағдылары.

Оқушы олимпиада арқылы талдау, жүйелеу, логикалық шешім қабылдау сияқты маңызды дағдыларды меңгереді [4]. Сондай-ақ, бәсекелестік ортада білім алу олардың эмоционалды төзімділігін де қалыптастырады [5]. 5–9 сынып оқушыларына арналған олимпиадалар – тек интеллектуалды жарыс қана емес, сонымен қатар тұлғалық дамудың маңызды кезеңі. Олар оқушылардың шығармашылық және зерттеушілік әлеуетін ашуға, ғылым мен білімге деген қызығушылығын оятуға, болашақ мамандығына саналы таңдау жасауға ықпал етеді. Сондықтан оқушыларды

олимпиадаға ерте жастан дайындау – олардың болашағына бағытталған стратегиялық қадам.

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі:

1. Қазақстан Республикасы Білім және ғылым министрлігі. «Мектеп оқушыларына арналған олимпиадалар ережесі». – Астана, 2023.
2. Назарбаев Зияткерлік Мектептері. Олимпиадалық дайындық курстары. – Алматы, 2021.
3. Халықаралық олимпиадалар комитеті. *Mathematical Olympiad Handbook*. – Лондон, 2022.
4. Баймұратов Қ.Б. *Математика және логика: олимпиада есептері*. – Алматы, 2020.
5. *World Science Olympiad Organization (WSO). Guide to Science Competitions*. – Нью-Йорк, 2023.

ҚМ АА Күәлік нөмірі: **KZ45VPY00102718** — ҚР Мәдениет және Ақпарат министрлігі

© 2026 **Bilimger.kz** Ақпараттық-танымдық білім порталы. Барлық мазмұн авторлық құқықпен қорғалған.